

Baranyi Tamás

A hondurasi puccs - és ami mögötte van

A 2009. június 28-i hondurasi puccs kapcsán kibontakozó viták három nagy kérdéskört érintenek: a politikai stabilitást, a hadsereg politikai szerepét, illetve az elnöki újraválasztás kérdését. Ez utóbbi mindig is a térség elnöki rendszereinek fájdalmas pontja volt, ma pedig kifejezetten aktuális: az októberben lezajlott uruguayi után választások lesznek decemberben Bolíviában és Chilében, jövő évben pedig Kolumbiában, Brazíliában és Costa Ricában. Jelen írás a latin-amerikai elnöki rendszerek válságának és az újraválasztási törekvések kérdéskörét vizsgálja.

Történelmi áttekintés

A világ országainak közel kétharmada prezdenciális, vagyis elnöki rendszerű köztársaság. Közéjük tartozik például Franciaország, az Egyesült Államok, illetve a latin-amerikai köztársaságok, valamint az egykori Francia-Afrika területén létrejött államok. A latin-amerikai politikai élet egyik legfontosabb kérdése már a kezdetektől fogva az elnök újraválaszthatósága, illetve annak alkotmányos gátjai voltak – és persze az e gátak ledöntésére irányuló kísérletek. E tekintetben – ha röviden is – érdemes az Egyesült Államokra, mint a spanyol-amerikai köztársaságok számára politikai mintául szolgáló állam történelmére is visszatekinteni.

Alexander Hamilton a kor meghatározó politikai kiadványában, a *The Federalist Papers* 72. számában amellett érvelt, hogy a jövő elnöki tisztség négyéves időtartamú legyen, és az elnök legyen újraválasztható. 1787-ben ugyanis a philadelphiai alkotmányozó gyűlésen a küldöttek jelentős része az újraválaszthatóság ellen lépett fel, és egy egyszerű, hat-hét éves elnö-

ki időszakot engedélyeztek volna. Végül a föderalisták elképzelései valósultak meg. George Washington, az első elnök viselkedése példamutatással szolgált a későbbieknek: második elnöki ciklusa után lemondott, mert nem tartotta helyesnek, hogy az elnöki tisztség perszonalifikálódjon. A két ciklus iratlan szabály lett az amerikai politikában, egészen F. D. Rooseveltnél, aki két ciklus után nem sokkal, 1951-ben, az USA alkotmányának 22. kiegészítése hivatalosan is megtiltotta a harmadik elnöki ciklusért való indulást.

Latin-Amerika politikai berendezkedése számára az Egyesült Államok vált megkérdőjelezhetetlen modellté, leszámítva Brazíliát, annak bizonyos történelmi korszakában. Maga Simón Bolívar Venezuela számára az elnöki hatalom erős időbeli korlátozását javasolta, később Bolíviának azonban már életre szóló elnökséget ajánlott, igaz, gyengébb elnöki hatalommal. Végül a köztársaságok mindegyikében négy-öt éves elnöki hatalom szilárdult meg, az újraválasztás elé pedig különböző alkotmányos gátakat állítottak.

E gátak még a latin-amerikai köztársaságok korai történetében alakultak ki. Peruban már az 1822-es alkotmány sem engedett meg egynél több elnöki ciklust, Argentínában a Rosas-korszak után, 1853-ban fogadtak el hasonló kiegészítést. Kolumbiában az 1829-es alkotmány óta 2006-ig tilos volt a két egymást követő ciklus, Ecuadorban pedig, kivéve az 1870-es években egy rövid szakaszt, egész történelme alatt tilos volt. Chilében az 1871-es alkotmányig lehetséges volt két egymást követő ciklus, azóta viszont itt sem az. Costa Ricában egészen addig megengedett volt a két terminus, amíg Juan Rafael Mora egy harmadik ciklusért indult 1857-ben, ekkor viszont mindenfajta újraválasztást törvénytelené tett az új alkotmány. Brazíliában az első köztársaság alkotmánya (1891) szintén nem engedélyezte az elnök újraválasztását. A *no reeleccionismo* politikai törekvéssé és jelmondattá azonban Mexikóban vált. Az emlékezet a korlátlan újraválasztási törekvéseket az autoriter elnökök számlájára írja, érdekes módon azonban a liberális demokratákra ugyanúgy jellemző volt. Porfirio Díaz már 1876-ban a liberális Benito Juárez újraválasztási törekvései ellen kampányolt (*suffragio efectivo, no reelección*). Megnyervén a választást, Porfirio Díaz 34 évig nem mondott le az elnöki tisztségről, így az 1910-es, elene irányuló mexikói forradalomnak szintén a *no reelección* lett a jelmondata. Mexikóban azóta az elnöki újraválasztás szigorúan tiltott, és komolyabban nem is merült fel a későbbiekben.

A huszadik század elején egy hullámban több országban is feloldották ezeket a tilalmakat. Az 1920-as, 1930-as években Peruban Augusto Leguia, Brazíliában Getulio Vargas érte el, hogy ezek az akadályok megszűnjenek. Két fontos esetet lehet még megemlíteni a század közepéről:

Perón argentin elnökét, aki korábban az újraválasztás ellen érvelt, ám első elnöki ciklusa után alkotmányosan engedélyeztek neki egy második és – bár jóval később – egy harmadik ciklust. Az 1960-as évek nemzeti forradalmi Bolíviájában Víctor Paz Estenssoro hasonlóképpen nyerte el harmadik mandátumát.

A nyolcvanas évek közepétől egyre több latin-amerikai ország szabadult meg korábbi fő politikai nyűgétől, a katonai juntáktól, a belpolitikai viszályoktól, a diktátoroktól, és általános bizakodás lett úrrá a nemzetközi közösségen a térség demokratikus fejlődését illetően. A kilencvenes években az elnöki újraválaszthatóság vonatkozásában két – egy szigorító és egy enyhítő – trend is megfigyelhető volt. Szigorított például Kolumbia, hiszen a korábban engedélyezett, nem egymást követő terminusokat is kizárta. Nicaragua, Paraguay és a Dominikai Köztársaság szintén beiktatott ilyen alkotmányos gátakat, holott ilyenek azelőtt ezekben az országokban nem léteztek.

Az enyhülési trendre példa, hogy Peruban 1993-ban Alberto Fujimori, Argentínában 1994-ben Carlos Menem, Brazíliában 1996-ban Fernando Enrique Cardoso, Venezuelában 1999-ben pedig Hugo Chávez érte el az alkotmány több elnöki ciklust engedélyező módosítását. Ezt Fujimori, Menem és Cardoso a jogállami intézmények útján, bár nem mindig tiszta eszközökkel vitte véghez, Chávez viszont furcsa precedenst teremtett azzal, hogy népszavazást kezdeményezett az újraválaszthatóságról. Az 1999-es alkotmánnyal hat éves elnöki tisztséget teremtett, két ciklussal, ám míg 2008-ban sikertelenül, 2009-ben már sikerrel szavaztatta meg a lakosságot az újraindulás minden korlátozásának eltörléséről. Chávez nyomán többen is megpróbálták elővenni ezt a forgatókönyvet: az ecuadori Rafael Correának 2008-

ban, a bolíviai Evo Moralesnek pedig 2009-ben sikerült is alkalmaznia. Ugyanezt próbálta most Manuel Zelaya Hondurasban, azonban a hadsereg közbeszólt.

A hondurasi puccs

Manuel Zelaya 2006 óta Honduras elnöke, a választást a Liberális Párt színeiben nyerte meg. Ugyan mindig is a klasszikus latin-amerikai oligarchiához tartozott, megválasztása után nem sokkal az „új baloldali”, Venezuela vezette blokkhoz csatlakozott, és odahaza is néppárti, populista éllel lépett fel – többek között a saját pártja ellenében is. A tegucigualpai elnöki palota első baloldali lakójaként országot beléptette az ALBA-ba, illetve a Petrocaribébe, vagyis a venezuelai blokk integrációs szervezeteibe. Elnöki terminusának lassan a végére érkezve, Zelaya szintén a már bevált módszerhez folyamodott: ahogyan korábban Chávez, Morales vagy Correa tette, Zelaya is népszavazást akart kezdeményezni arról, hogy a nép engedélyezné-e az alkotmány átalakítását, beleértve az elnök újraválasztásának lehetővé tételét is. A hondurasi alkotmány 5., 373. és 374. pontjai azonban szigorúan megtiltják, sőt, bűncselekményként határozzák meg az újraválasztásra irányuló bármilyen próbálkozást. Az alkotmány szerint az, aki mégis megpróbálkozik ezzel, automatikusan elveszíti hivatalát. Ebben az olvasatban tehát az, ami Hondurasban történt, nem puccs a szó szoros értelmében. A hondurasi hadsereg egyszerűen érvényesítette az alkotmány vonatkozó pontjait: eltávolította az elnököt a hivatalából, a parlament pedig ideiglenesen új államfőt választott. A latin-amerikai puccsok ezzel elentétben általában az alkotmány vagy az alkotmányos keretek között, demokratiku-

san megválasztott elnökök ellen szoktak irányulni.

A hondurasi események több szempontból is igen kényesek. Először is, egy a törvénytelenység útjára lépő elnököt távolított el a hadsereg, a latin-amerikai politikai sajtóságokat is figyelembe véve talán az utolsó pillanatban. Viszont – régóta először – megint a hadsereg került döntéshozói pozícióba. Az eltávolított elnök a baloldali, Amerika-ellenes úgynevezett *chavismo* blokk egyik tagja (a *chavismo* Hugo Chávez venezuelai elnök politikai-ideológiai elképzeléseit, programját és kormány-

Az **ALBA**, a Bolíviai Alternatíva Amerika Népei Számára (*Alternativa Bolivariana para los pueblos de Nuestra América*) kilenc dél-amerikai és karibi ország nemzetközi gazdasági együttműködési szervezete. Eredetileg 2005 elején hozta létre Venezuela és Kuba, válaszul az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Szerződés (NAFTA) Közép- és Dél-Amerikára történő kiterjesztésének és egy amerikai szabadkereskedelmi terület (AFTA) létrehozásának ötletére. Az ALBA-hoz hamarosan csatlakozott Bolívia (2006), Nicaragua (2007), Dominika és Honduras (2008), Ecuador, Antigua és Barbuda, Saint Vincent és a Grenadine-szigetek (2009). A szerveződés célja nem annyira a kereskedelem és gazdaság liberalizálása és a piacok megnyitása, hanem a társadalmi jólét regionális szintű növelése együttműködés és kölcsönös segítségnyújtás által.

A kőolaj és egyéb nyersanyagforrások, illetve az energiapolitika terén a dél- és latin-amerikai országok négy kezdeményezés – a Petrocaribe (Karib-térség), Petroandína (Andok Közösség), a Petrosur (Dél-Amerika), illetve a Petroamérica (Latin-Amerika) – keretein belül töreksenek célzott együttműködés kialakítására, elsősorban Venezuela kezdeményezésére. Ezek közül a 2005 júniusában létrehozott Petrocaribe-egytműködés megy a legmesszebbre, hiszen regionális ellátási, finomítási, szállítási és tárolási hálózat kialakítását, valamint a programban részt vevő államok számára létrehozandó pénzügyi beruházási és fejlesztési alap létrehozását is célul tűzi ki.

zási stílusát támogató baloldali politikai ideológia), így sokak számára előnyös volt az eltávolítása. A chavismo ellenfelei, így Peru, Kolumbia vagy az Egyesült Államok számára, amelyek örülnének, ha a venezuelai blokk ereje csökkenne, ez örömteli esemény is lehetett volna. Az USA stratégiája azonban jócskán megváltozott a Bush-korszakhoz képest: Washington még üdvözölte a Chávez elleni, 2002-es venezuelai puccsot, és azonnal elismerte a rövid életű új kormányt, az Obama-adminisztráció új politikájának az ilyen nyílt konfrontáció már nem része. Az új elnök minden Latin-Amerikát érintő megszólalásában a kölcsönös tiszteletet, a belügyekbe való be nem avatkozást, a szuverenitás sérthetlenségét és az USA jóindulatát hangsúlyozta. Obama arra játszik, hogy kifogja a szelet az új baloldali populisták vitorlájából azzal, hogy hitelteleníti Amerika-ellenes retorikájukat. Az Egyesült Államok számára sokkal kevésbé fontos, hogy ki irányítja az

A **Mercosur** (*Mercado Común del Sur – Déli Közös Piac*) regionális kereskedelmi egyesülésként 1991-ben jött létre Brazília, Argentína, Uruguay és Paraguay részvételével a szabad kereskedelem fejlesztése, az áruk, a tőke és az emberek szabad mozgásának egyszerűsítése céljából. A szerveződés társult tagjai Bolívia, Chile, Kolumbia, Ecuador és Peru. Venezuela 2006-ban írta alá a csatlakozási szerződést, amit Paraguaynak és Braziliának azonban még ratifikálnia kell. A Mercosurban megfigyelőként Mexikó is jelen van.

Az **Unasur** (*Unión de Naciones Sudamericanas – Dél-amerikai Nemzetek Uniója*) tizenkét dél-amerikai állam 2004 decemberében létrehozott politikai és gazdasági szervezete. A szervezet a politika és diplomácia tagországok közötti regionális koordinációja, a Mercosur, az Andok Közösség és Chile egyetlen szabadkereskedelmi övezetben való egyesítése, az energetikai és kommunikációs infrastruktúra integrációja, a mezőgazdasági politika harmonizációja, 2019-re pedig a tagországok teljes körű integrációja.

apró közép-amerikai országot, mint az, hogy a nyugati féltéke többi állama ne kerüljön bele a chávez-i ideológiai áramlatba. Ezért Washington, bár nyilván nem szimpatikus számára a populista Zelaya, nem engedhette meg magának, hogy az új hondurasi hatalmat támogassa.

Alvaro Vargas Llosa, a latin-amerikai események perui származású elemzője azonban arra hívta fel a figyelmet, hogy a hondurasi események nyertese mindenképpen Chávez. A venezuelai elnök ugyanis, aki rögtön az események után mozgósította hadseregét, illetve krízistanácskozást hívott össze a baráti államfőkkel Managuában, elérte, hogy nemzetközi üggyé váljon Zelaya letétele: az Amerikai Államok Szervezetének chilei szocialista elnöke, valamint két latin-amerikai szervezet, a szintén chilei vezetésű Unasur és a paraguayi vezetésű Mercosur egyaránt elutasította az új hondurasi elnököt. Kérdéses azonban, hogy hosszú távon segíteni vagy ártani fog-e az új helyzet a chavismo Amerika-közi helyzetének.

A hivatalos szerveken, kormányokon kívül az Amerika-közi szervezetek is mind elítélték és puccsnak minősítették az eseményeket. A sajtó egy része, és úgy tűnik, a latin-amerikai közvélemény nagyobbik része nem felejtí el megjegyezni, hogy ez a puccs nem olyan, mint a többi, hiszen a hadsereg az alkotmány érvényesítőjeként lépett fel. A vezető brazil, mexikói, spanyol, argentin lapok vagy a szomszédos Costa Rica legnagyobb lapja, a *Diario Extra* azonban inkább Zelaya és az alkotmányellenes újraválasztás ellen foglalt állást.

Nemcsak az Amerika-közi szervezetek, az Amerikai Államok Szervezete, a Mercosur, az Unasur ítélte el a hondurasi eseményeket, hanem mindegyik latin-amerikai kormány külön-külön is. Zelaya rögtön megkapta a baloldali, populista kormány-

zású országok: Venezuela, Kuba, Ecuador, Bolívia és Nicaragua támogatását. A mérsékelt baloldaliak, így Argentína, Chile, Brazília, Uruguay is Zelaya mellett szólaltak fel, de Chávez-ellenes, jobboldali kormányok is, így Kolumbia vagy Peru.

Újraválasztási aspirációk

Mi lehet az oka a nyugati félteke egységességének a hondurasi kérdést illetően? Ahogy az *El País* egyik publicistája, Joaquín Villalobos kertelés nélkül fogalmazott: „egyik latin-amerikai államfő sem szeretné magát pizsamában egy másik országban találni”. Mivel a Zelaya bukásához egyenesen vezető újraválasztási ügyeskedés most igazán aktuális lesz a féltekén, a hivatalban lévő elnököknek elemei érdeke ellenezni, hogy a törvényhozó hatalom és a hadsereg a maga szája íze szerint rendezze el a problémákat.

Legkorábban – közvetlenül írásunk leadását követően – Uruguayban tartanak elnökválasztást, 2009. október 25-én. Az elnöki palota, a Residencia de Suárez eddigi lakóját, Tabaré Vázquezt a mérsékelt baloldali államfők között tartották számon. Kiváló manőverező, hiszen jó kapcsolatot ápol az Egyesült Államokkal, egy kétoldalú szabadkereskedelmi egyezmény aláírása is a láthatáron van, miközben a chavista blokkal is jók a kapcsolatai, sőt, meglepő lépésként a 2009-ben Kubába is ellátogatott. Otthon is kiválóan értett a középben maradáshoz: baloldali retorikájában olyan jobboldali elemek is megfértek, mint az az ígérete, hogy ha a kongresszus elfogadja az abortuszt engedélyező törvényt, ő mindenképpen megvétőzza azt. Tabaré Vázquez hivatalosan ugyan soha nem tett olyan utalást, hogy indulni kívánna a 2009-es választásokon, minthogy ez Uruguay-

ban is tilos, ha a két elnöki ciklus között nincs egy ciklusnyi „szünet”. Viszont Vázquez pártja, a Frente Amplio (Széles Front) bizonyos csoportjai többször felvetették, hogy a jelenlegi elnökök újra kellenek indulnia, ami azért is volt érdekes, mert 1970-ben maga a csoportosulás is az akkori uruguayi elnök, Pacheco Areco hatalmon maradási kísérlete miatt jött létre. Uruguay azonban erős intézményekkel rendelkező demokrácia, így egy „népi konzultációra” az újraválasztás engedélyezéséről nem került sor. A választások első fordulójának eredményeként a Frente Amplio és a Nemzeti Párt jelöltjei, José Mujica (48%), illetve Luis Alberto Lacalle (29%) kerültek a második fordulóba.

December 6-án Bolíviában is elnökválasztás lesz. Az ország helyzete több szempontból is aggasztónak tűnik: Haitit leszámítva Bolívia a térség legszegényebb országa, súlyos közjogi problémák, politikai és etnikai feszültségek terhelik, többek között a főváros máig nem kellőképpen meghatározott helyzete, az ajmara és kecsua indiánok, valamint a mesztic lakosság ellentétei, vagy a keleti országrész autonómiatörekvései. 2005-ben Evo Morales, a korábbi pártstruktúrát teljesen szétzúzva lett Bolívia új elnöke, a *Movimiento al Socialismo (MAS)*, a Mozgalom a Szocializmusért párt színeiben. Morales úgy nyert 2005-ben, hogy az ország gazdasága a kilencvenes évek sokkterápiájának ellenére romokban hevert, az indián lakosság elégedetlen volt a lehetőségeivel, és a középosztály kiábrándult a korábbi politikai struktúrából. A MAS hatalomra jutása óta az Andok-beli ország összes problémás ügye csak rosszabbodott, például a keleti gázmezők államosítása óta elmergesedett Santa Cruz tartomány és a központi kormány viszonya. A keleti területek autonómiát célzó népszavazása, illetve az

azok érvénytelenítése után kitört zavargásokban halálos áldozatok is voltak. Morales 2006-ban alkotmányozó gyűlést is összehívott, hogy újrafogalmazza az ország alapvető intézményeinek szerepét. Korábban az elnöki palota, a Palacio Quemado lakója sem térhetett vissza hivatalába, ám az új alkotmány két ciklust engedélyez. Így Morales számára nem jelenthet gondot a 2009. decemberi választásokon való indulás, hiszen az ő irányításával kidolgozott alkotmány erre minden lehetőséget megad. Annál problematikusabbnak ígérkezik a választási kampány, illetve a választások megnyerése. A MAS támogatottsága rengeteget apadt 2005 óta, a középosztály például teljesen elpártolt a populista új baloldaltól. A MAS támogatói szerint viszont visszatérés lenne a rasszizmushoz, az oligarchia uralmához és a külföldi hatalmak kiszolgáltatásához, ha Moralest nem választják újra. Valamennyi választás közül a bolíviai lesz valószínűleg a leginkább kiélezett, a választási kampány pedig a legerőszakosabb.

Az év utolsó választása Chilében lesz, 2009. december 11-én. Michelle Bachelet, az ország elnöke azonban azok egyike, akik valószínűleg nem tesznek semmilyen lépést sem alkotmányosan aggályos újraválasztásuk érdekében. A chilei alkotmány több terminust is engedélyez egy elnöknek, de ezek nem következhetnek egymás után. Az elnök asszonynak azonban két szempontból is nagyon szerencsés a helyzete: egyrészt erős a pártja, és nincs híján olyan embereknek, akikben megbízhat, és ugyanazt a politikai vonalat követik, másrészt hatalmas népszerűsége következtében rendkívül nagy a mozgásteret. Népszerűségi mutatói már-már túl jók egy demokráciához: az állampolgárok 89%-a szereti, 86%-a tiszteli, 80%-a bízik benne, illetve 76%-a szerint meg tudja oldani a

gazdasági válság okozta krízist. Ezt részben magának, részben kiváló pénzügyminiszterének, Andrés Velasconak köszönheti, aki korábban, a válság kibontakozása előtti konjunkturális időszakban sem volt hajlandó enyhíteni a fiskális szigoron. Patricio Navia politikai elemző szerint ez a jelenség egyenesen *carinhocracia*, hiszen az elnökön népszerűsége még megmagyarázható, de válság közepette egy pénzügyminiszteré már felettebb szokatlan. Ami a szeptemberi választásokat illeti, kétségtelennek látszik pártjuk győzelme, Velasco a mostani válság sikeres kezelőjeként és Bachelet bizalmasaként számíthat arra, hogy őt indítják elnökjelöltként. 2014-ben pedig, ha ez a hatalmas népszerűség nem olvad le jelentősen, Bachelet ismét Chile elnöke lehet mindenféle jogi ügyeskedés nélkül is.

A chilei és a bolíviai választások előtt, 2009. november 27-én Hondurasban is választások lesznek, ám az újraválasztás kérdése itt biztosan nem kerül napirendre. Az ideiglenes elnök, Roberto Micheletti és támogatói ugyanis rögtön Zelaya eltávolítása után leszögezték, hogy meg fogják tartani a választásokat, amelyen a most száműzetésbe kényszerült elnök nem indulhat. Zelaya visszatérését ugyan támogatja a nemzetközi közösség, de ahhoz már nem kapna támogatást, hogy újraválasztási terveit kivitelezni tudja.

Jövő évi választások

A 2010. év első választását Latin-Amerikában, Costa Ricában fogják megrendezni. A februári voksoláson az elnök, Óscar Arias már nem fog indulni, bár jelenlegi mandátumát ő is úgy szerezte meg, hogy módosította az alkotmányt. A nyolcvanas évek végén ugyanis már volt egyszer el-

nök, így nem indulhatott volna újra. Az alkotmánybíróság segítségével végül sikerült elérnie, hogy 2006 és 2010 között másodszer is Costa Rica elnöke lehessen. Ezt nem ismételheti meg még egyszer, így pártjának jelöltje az alelnök és igazságügy-miniszter, Laura Chinchilla lesz. Óscar Arias egyébként Nobel-békedíjas, és a mostani hondurasi válságban a két fél között közvetít, élvezve az amerikai kormány bizalmát is.

Két másik izgalmas választás is lesz a jövő évben. Mind Kolumbiában, mind Brazíliában olyan elnökök vannak hatalmon, akiknek a népszerűsége megkérdőjelezhetetlen, ugyanakkor újráválasztásuk alkotmányos akadályokba ütközik. A kolumbiai Álvaro Uribe Velez, illetve a brazil Luis Inácio „Lula” da Silva másodszer töltik be a legfőbb közjogi méltóság szerepét országukban, de nagy valószínűséggel egy harmadik ciklus során is megpróbálnak az elnöki székekben maradni.

2006-os újráválasztása előtt Álvaro Uribének sikerült elérnie az alkotmány kiegészítését. A kolumbiai elnök a jobboldali államfők kisebbségben lévő körébe tartozik, népszerűsége rendkívül magas, és nagy eredményeket ért el az ország stabilizálásában, a jogállamiság megteremtésében, és a drogügyletekkel is foglalkozó marxista gerillacsoport, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) felszámolásában. A nyolcéves Bush-korszakban az ország kapcsolata az Egyesült Államokkal példás volt: Washington a *Plan Colombia* keretében a drogellenes háborúra dollármilliárdokat biztosított, a két ország között bilaterális szabadkereskedelmi egyezmény is kötöttetett, a személyes kapcsolatok jellegét pedig jól mutatta Uribe gyakori baráti látogatása George W. Bush crawfordi birtokán. Ugyan a kemény kéz politikája sok mindenben bevált a kolumbiai problémák kezelé-

sében, az elnök több kényes ügybe is belekeveredett: ilyen a feltételezett közeli kapcsolata a jobboldali paramilitáris szervezetekkel, vagy a chavista blokk és a közte kialakult diplomáciai viharok. 2008 során ugyanis egy FARC-gerillákat üldöző kolumbiai alakulat behatolt Ecuador területére, és ott számolta fel ellenállásukat. Rafael Correa ecuadori elnök „népirtásnak” nevezte az eseményeket, és országa területi szuverenitásának megsértésével vádolta a kolumbiai kormányt. Ecuador természetesen Venezuela teljes támogatását tudhatta maga mögött, az eseményekről pedig a mai napig vitatkozik a három érintett szomszédos ország.

A kolumbiai elnök elnöki mandátumának végén most újabb alkotmánymódosítást fontolgat. Álláspontja szerint ez azért fontos, mert bár nagy eredményeket értek el a jogállamiság és biztonság megteremtésében, még egy terminus „elengedhetetlen” ahhoz, hogy ezeket az eredményeket megszilárdítsák, és felszámolják a FARC-ot. Uribe hazai népszerűsége és 60 százalékos feletti támogatottsága az állami szervezetekben lehetővé tenné az újráválasztását, a nemzetközi helyzet azonban már korántsem olyan biztató, mint négy éve: az ország kezd elszigetelődni a most szinte kizárólag baloldali vezetésű kontinensen a szomszédaival kifejezetten rossz a viszonya, az Egyesült Államok új kormányánál pedig már korántsem egyértelműen kitüntetett a pozíciója. Jól jelzi ezt Washingtonban tett látogatása június végén. Obama elnök kellemetlen helyzetbe hozta a kolumbiai elnököt, amikor George Washington nagyságát idézve arról beszélt vendégének, hogy az USA első elnöke örök életére elnök maradhatott volna, de visszavonult a civil életbe két elnöki ciklus után. „Az Egyesült Államokban az a tapasztalatunk, hogy két elnöki periódus jól működik, ám

nyolc év után az emberek általában változást kívánnak”, tette hozzá Obama. Tekintettel az USA különleges szerepére a nyugati féltekén, no meg arra, hogy Washington Bogotát legfőbb kereskedelmi partnere, az amerikai elnök tanácsa nem maradhat minden hatás nélkül.

A másik nagy újrainduló a brazil elnök, Luis Inácio „Lula” da Silva lehet. A csak Lula néven emlegetett brazil államfő történelmet írt: stabilizálta a gazdaságot, és az országot Dél-Amerika politikai és diplomáciai középpontjává tette. Így leginkább neki köszönhető, hogy létrejött az Unasur nevű kontinentális integrációs szervezet, de az is nagy eredmény, hogy júniusban megtartották a BRIC-országok (Brazília, Oroszország, India, Kína) első csúcstalálkozóját Jekatyerinburgban. Az erőteljesen baloldali kötődésű, szakszervezeti és bányamunkás múlttal rendelkező Lula elnökként progresszívista, mérsékelt szociáldemokrata politikát folytatott. Ő és pártja úgy érzi, hogy ha kikerülnek a hatalomból, az elmúlt nyolc év nagy teljesítményei áldozatul esnek a pártcsatározásoknak és az államgyengeségének.

A **BRIC** a legnagyobb és leggyorsabban fejlődő országok – Brazília, Oroszország (Russia), India és Kína (China) – nevéből alkotott kifejezés. Ezt az elnevezést elsőként 2003-ban a Goldman Sachs használta, amikor egy elemzésében azt jelezte, hogy a 21. század közepére ezek az országok világhatalmak lesznek. A BRIC-országok az első két alkalommal, külügyminiszteri szinten az ENSZ közgyűlésének 2006-os és 2007-es New York-i értekezletén találkoztak, első csúcstalálkozásukra 2009-ben került sor az oroszországi Jekatyerinburgban. A következő, 2010-es csúcstalálkozót Brazíliába tervezzik. A BRIC-országok céljai között szerepel egy új pénzügyi rendszer kialakítása, a fejlődő országok szerepének növelése a nemzetközi pénzügyi intézményekben, valamint az ENSZ reformja.

A többi latin-amerikai államfőtől eltérően azonban Lulának eddig volt egy biztos embere, akire rábízta volna az elnökséget: Dilma Vana Rousseff Linhares bányász- és energiaügyi miniszter, a Petrobras igazgatótanácsának elnöke. Rousseff a hetvenes években a Palmares és Colina gerillacsoportokban Estela álnéven harcolt a katonai junta ellen, három évet börtönben is töltött, a demokratikus átmenet óta pedig egyre magasabb posztokat töltött be az államigazgatásban, egészen a miniszterségig. Lula da Silva elnök tökéletesen megbízott a „brazil vasladyben”, ám amióta emlőrákkal kezelik, jelölése már nem tűnik annyira bizonyosnak. Ugyan az orvosok kilencven százalékban bíznak a felgyógyulásában, az elnök újra felvetette a harmadik mandátum megszerzésének előkészítését.

Lula da Silva azonban más temperamentummal politizál, mint társai, így hivatalosan többször is kijelentette, a demokráciában az alternatíva lehetősége a legfontosabb, és soha nem nyilatkozott úgy hivatalosan, hogy újraindulna az elnöki posztért. Európai útja során viszont megjegyezte, hogy az Óvilágban egyáltalán nem tűnik abszurdnak, ha valaki akár tizenhat évig hatalomban marad. Ő maga soha nem tett lépéseket újraválasztásának előkészítésére, viszont munkáspárti társai megtették ezt helyette, bár legutóbbi próbálkozásukat letrönte a kongresszus igazságügyi bizottsága. Az is elképzelhető, hogy a Munkáspárt mégis Rousseffet fogja elindítani jelöltként, hogy majd Lula visszavehesse tőle a stafétatöbolyt 2014-ben, de a párt sokat megtenne Lula újraválasztásáért is. Az elnök népszerűsége is megközelíti a 80 százalékot, de az állami szerveken már sokkal nehezebb lenne egy ilyen felvetést áterőltetni, így fogytán az idejük, hogy kivitelezzék a módosítást a következő választásokig.

Latin-Amerika politikai életére még mindig egyedülálló hatással van az elnöki rendszer perszonalizációja, ami jól látszik az újrávalasztás korlátozási és enyhítési kísérletein. Az elkövetkező néhány hónapban hat fontos választást is tartanak a kontinensen, és ezek egyike sem mentes teljesen e közjogi kérdésektől. A 2011-es évben további problematikus választások lesznek, így a perui, guatemalai, az argentin vagy a nicaraguai. Ez utóbbi máris felveti az újrávalasztás kérdé-

sét, hiszen a jelenlegi elnök, Daniel Ortega már exponálta, meg kellene változtatni az alkotmányt, hogy indulhasson az elnökségért. A júniusi hondurasi események azonban fenyegető jelzést küldtek az elnöki paloták lakóinak: azt ugyanis, hogy az ilyen próbálkozások a hatalom elvesztéséhez és politikai felforduláshoz vezethetnek. Nem csoda, hogy a nyugati féltke eddig ritkán látott egységességet mutatott a hondurasi eljárás elítélésében. ■

Irodalom

- Arias, Juan: Los coqueteos de Lula con la reelección. *El País*, 2009. július 9.
- Bastienier, M. Á.: Golpe contra el Chavismo. *El País*, 2009. július 1.
- Carey, John M: Policy Issues: The Reelection Debate in Latin America. *Latin American Politics and Society*, 2003 Spring.
- Déllano, Manuel: Chile se ha enamorado de Bachelet. *El País*, 2009. július 6.
- Dilma Rousseff: a brazil vaslady. *Heti Világgazdaság*, 2009. június 13.
- Gomes Pinto, Vitor: A separação de poderes e a crise em Honduras. *O Globo*, 2009. július 2.
- Lafuente, Javier: La tentación de la presidencia vitalicia. *El País*, 2009. június 29.
- Lamaita, Alberto: Contra el porfirisismo de izquierda. *El Heraldo*, 2008. november 5.
- Llana, Sarah Miller: Why Bolivia's Middle Class Feels Left Out by Morales? *The Christian Science Monitor*, March 27, 2007.
- Llosa, Álvaro Vargas: The Winner in Honduras: Chávez. *The New York Times*, June 30, 2009.
- Llosa, Álvaro Vargas: Honduras's Coup is President Zelaya's Fault. *The Washington Post*, July 1, 2009.
- Lozano, Pilar: Colombia digiere el varapalo de Obama a la reelección de Uribe. *El País*, 2009. július 1.
- Padgett, Tim: What Chávez Win Means for Latin American Democracy? *The Time*, February 16, 2009.
- Posada Carbó, Eduardo: Conservadores con la reelección? *El Tiempo*,
- Salas Bonilla, Ricardo A: Honduras, a días de la destitución de Manuel Zelaya. *Diario Extra*,
- Sánchez, Octavio: A 'coup' in Honduras? Nonsense. *The Christian Science Monitor*, July 2, 2009.
- Villalobos, Joaquín: De nuevo las repúblicas bananeras. *El País*, 2009. június 30.